

# AUSTROMARXISTERNE

## 1904-34

*af Norbert Flugel*

**Austromarxisme** (nylatin), marxismens siden 1904 udviklede østrigske skole. Ved siden af revisionismen og bolsjevismen nymarxismens vigtigste udtryksform. Austromarxismen ville anvende Marx' lære på nye politiske og økonomiske foreteelser og blev især af Otto Bauer, Max Adler og R. Hilferding afgrænset mod bolsjevismen. Austromarxismen har siden 1930 mistet sin politiske og sociale betydning.

dtv-Lexikon bd. 1, München, okt. 1966

**Austromarxisme** – en af revisionismens udtryksformer. Af de centristiske og opportunistiske førere af det østrigske socialdemokrati forvredet og forfalsket form af marxismen. Det særlige ved Austromarxismen var, at dens repræsentanter (F. Adler, M. Adler, V. Adler, O. Bauer, K. Renner) demagogisk søgte at sløre deres antisocialistiske mål og deres fjendtlige indstilling over for den marxistiske teori og den revolutionære arbejderbevægelse bag »radikale« fraser og ved hjælp af marxistisk terminologi under påskud af at »supplere« og »videreudvikle« marxismen.

Philosophisches Wörterbuch udg. af G. Klaus/M. Buhr, Leipzig 1965-66

»Hvad bedsteborgerne i deres uvidenhed kalder Austromarxisme er i virkeligheden det marxistiske centrum internationale åndstretning — ikke en østrigsk specialitet, men en åndelig strømning unden for Internationalen, som har repræsentanter og tilhængere inden for alle socialistiske partier.«

Otto Bauer: »Nach dem Parteitag«, »Der Kampf«, årg. 20 nr. 12, dec. 1927, s. 550

I de sidste ti år, hvor socialistiske bevægelser med næsten religiøs hengivelse har søgt veje og mål, der kunne give indhold og mening i en verden, der var blevet dem ubegribelig, har de søgt til mange forskellige ideer, teorier — ja, endog personligheder. Ideer, der har overlevet sig selv, forstenede teorier er gravet frem, er blevet tiljublet — og smidt væk. En generation, hvis trætte ophav havde forudsagt alle ideologiers død, stod frem for at finde »evige« sandheder og omforme samfundet til et lykkens tusindårsrige. Og forandredes samfundet ikke så meget ved deres anstrengelser, så fik i hvert fald bog- og tidsskriftmarkedet en opblomstring. Forlæggere og trykkerier kaster socialistisk litteratur på markedet i et sådant omfang, at alle socialistiske retninger før eller senere — om ikke andet så i pirattryk — får sine grundlæggende skrifter trykt. I denne flod måtte austromarxismens hovedværker naturligvis også dukke op, så meget mere som austromarxismen nu som før imødekommer et latent behov i europæisk arbejderbevægelse for at give aktuelle tendenser et teoretisk grundlag. De store socialdemokratiske arbejderpartiers teorifjendtlighed, de kommunistiske partiers efter Sovjetunionens politiske standpunkter formede teorier og en i luften svævende »leninisme«, hvorfra nogle venstregrupper og sekter opererer, har efterladt et vakuum, hvori austromarxismen har kunnet trænge ind, fordi austromarxismens problemer i ikke-revolutionære perioder — dvs. næsten altid — også er alle socialistiske massepartiers. Problemet består i, at der på den ene side kræves et bevidst socialistisk reformarbejde (ikke blot reformer i det borgerlige samfund), mens der på den anden side eksisterer en drøm om alt eller intet, der for det meste må lade sig nøje med verbale deklamationer og meningsløse aktioner.

Så fristende det end måtte være at behandle emnet austromarxisme polemisk-kritisk, så må man give afkald herpå, så meget mere som der her for første gang gives et samlet overblik over dette emnekompleks på dansk. For at gøre artiklen så læselig som mulig har jeg forsøgt at indarbejde citater i teksten og undgå fodnoter og håber ikke hermed at have udvisket det »videnskabelige« billede.

Det er let forklarligt, hvorfor man ikke her til lands tidligere har beskæftiget sig med austromarxismen. Det danske socialdemokrati har aldrig — heller ikke før 1. verdenskrig — haft nogen interesse i at beskæftige sig med teoretiske spørgsmål, det fulgte en pragmatisme, som var tilstrækkelig til løsning af de rent lokale problemer. Selv den store revisionismedebat i det tyske Socialdemokrati, der blev årsagen til austromarxismens fødsel, fandt ingen genklang her. Sin internationalisme udtrykte man gennem solidaritet med det tyske parti, der kæmpede for sine parlamentariske rettigheder, og med tyske partifæller, med hvem man havde en stærk personlig kontakt. Forbindelsen til det østrigske socialdemokrati var vanskeligere, fordi østrigerne i alle internationale sammenhænge optrådte med alt for mange akademikere, som mødtes med en vis mistro af

de danske partiledere, der oftest var håndværkere og arbejdere. Det tyske partis leder, August Bebel, var derimod en af deres egne. Marxismen, som i hvert fald før I. verdenskrig nominelt betragtedes som det danske socialdemokratis idégrundlag, diskuteredes næsten aldrig på et alvorligt teoretisk plan, sådan som det var tilfældet fremfor alt i de tyske og russiske partier. I denne diskussion skulle de østrigske socialister snart komme til at deltage med nogle intellektuelt fremragende personligheder, som ydede en bemærkelsesværdig indsats i den marxistiske teoris videreudvikling.

### **Austromarxismens opståen**

Man må her blive klar over, hvilken tidsperiode og hvilke personer, der knytter sig til austromarxismen. Det går ikke at betegne alle teoretikere, der var medlemmer af det østrigske socialdemokrati, som austromarxister, for så ville rækken gå fra Karl Kautsky til Leo Trotskij (medlem fra 1907 til 1914). En bestemt dato kan heller ikke fastsættes, men den politisk-teoretiske bevægelse, som man senere, da gruppen var opløst, kaldte austromarxisme, manifesterede sig i en række videnskabelige undersøgelser foretaget af unge intellektuelle, der senere alle skulle spille en stor rolle inden for arbejderbevægelsen. De forsøgte at bane nye veje for marxismen, der var stivnet i en formalistisk strid mellem ortodokse og revisionister, og at anvende den marxistiske metode på alle aktuelle sociale problemer.

*Udtrykket austromarxisme blev ifølge Otto Bauer første gang anvendt af den amerikanske socialistiske forfatter Louis Boudin<sup>1</sup> som betegnelse på en gruppe teoretikere udgået af den wienske socialistiske studenterbevægelse. Han har formentlig brugt udtrykket mundtligt og har sikkert heller ikke på det tidspunkt tænkt på en homogen gruppe, men har villet præcisere, at det drejede sig om østrigske marxister (= austro-marxists). Bauer har selv i en tale til østrigske studenter gjort rede for austromarxisternes fremkomst. Han fortæller her om sine studieår ved Wiens universitet, hvor der i en lille gruppe socialistiske studenter var opstået en voldsom strid i forbindelse med revisionismedebatten i det tyske Socialdemokrati. Såvel revisionister som ortodokse marxister kørte det tungeste skyts i stilling for at få ret. Striden drejede sig i første række om tre områder: *Filosofien*, hvor man ville løse de omstridte emner metodologisk, *historien*, hvor man ud fra et historisk standpunkt ville løse problemerne, og *økonomien*, af hvilken grund man kastede sig over studiet af den teoretiske nationaløkonomi. Disse studier blev grundlaget for dét, man først spottende, men senere anerkendende kaldte austromarxismen. Disse unge akademikere var alle medlemmer af den i 1903 stiftede forening »Zukunft«, som et år senere oprettede den første*

1. Louis B. Boudin: *The Theoretical System of Karl Marx in the Light of Recent Criticism*. Chicago 1907.



*Otto Bauer taler for Wiens rådhus  
ved Socialistisk Ungdomsinternationales stævne i 1929.*

arbejdskole i Wien. Skolen muliggjorde, at den i 1891 oprettede socialdemokratiske oplysningscentral kunne udbygges til en vidt forgrenet organisation. Samtidig (1904) udkom det første skrift i serien »Marx-Studien«, hvori de unge teoretikers afhandlinger efterhånden blev offentliggjort. Allerede her ses den nære forbindelse mellem teori og praksis, mellem organisation og skoling, der er så typisk for austromarxismen. Grundlæggerne af »Zukunft« var to jurister, Karl Renner (1870-1950) og Max Adler (1873-1940), samt en ung læge, Rudolf Hilferding (1877-1941). Kort tid efter kom den højtbegavede nationaløkonom og jurist Otto Bauer (1882-1938) til samt den alt for tidligt afdøde Gustav Eckstein (1875-1916). Også den unge fysiker Fritz Adler (1879-1966), søn af grundlæggeren af det østrigske Socialdemokrati, sluttede sig til foreningen. De her nævnte betegner Otto Bauer (ganske vist først i 1937) som repræsentanter for austromarxismen, og han tilføjer, at disse unge teoretikere stod tidens åndelige strømninger nærmere end Kautsky, Mehring, Lafargue, Plekhanov. Han understregede hermed, at han ikke regnede marxismens gamle

stormester Kautsky med blandt austromarxisterne. Han havde allerede før bemærket, at Kautskys værk lå i Tyskland, altså endnu en grund til ikke at regne ham som hørende til den austromarxistiske skole. Denne retrospektive udnævnelse af, hvem der hørte til denne skole eller ikke, kan forklares derved, at Otto Bauers stræben siden 1920 havde været at integrere alle socialister lige fra det reformistiske Labour Party til Sovjetunionens bolsjevistiske parti i én socialistisk verdensbevægelse. Han ville derfor ikke have sine ideer belastet med Kautskys uelastiske antibolsjevisme. Også på andre områder adskilte austromarxismen sig fra »Kautsky-ismen«: således ser f. eks. Otto Bauer, men også Karl Renner, nationen som et skæbne- og karakterfællesskab, medens Kautsky i første række betragter den som et sprogfællesskab. Argumentet mod Kautsky som tysk politiker kan lyde meget konstrueret, da Bauer både anerkendte Rudolf Hilferding, der i to perioder havde været tysk finansminister, og Gustav Eckstein, der havde været en af de førende lærere ved det tyske socialdemokratis partihøjskole, som austromarxister. Max Adler, hvis vigtigste indsats i mellemkrigsårene havde ligget i at være teoretiker for det tyske socialdemokratis venstrefløj som medudgiver af tidsskriftet »Klassenkampf« og kun spillede en mindre rolle i den østrigske arbejderbevægelse, blev også accepteret som austromarxist. Men alle, der betegnes som austromarxister, har imidlertid det til fælles, at de anvender marxistiske metoder i deres analyser, samt at de senere i Sovjetunionen trods alle dens svagheder så en positiv faktor.

Austromarxisme som begreb kom til, længe efter at Boudin havde betegnet gruppen af unge teoretikere som austromarxister, og i udvidet forstand kom det til at omfatte al marxistisk forskning i Habsburgermonarkiet, hvis specielle problemer den oftest behandlede. Resultaterne af denne forskning fremkom hovedsagelig i det østrigske Socialdemokratis tidsskrift »Der Kampf« og var en mangefold af frit valgte temaer. Det må derfor fremhæves, at austromarxismen som teori ikke kan defineres endeligt. Det nærmeste man kan komme en definition er at betegne den som en centristisk retning i striden mellem revisionister og de ortodokse i den forstand, at den vendte sig mod begge retninger, men også brugte nogle af begge retningers argumenter ved løsningen af de opgaver, tiden stillede.

En omtale af de tidligere nævnte fem forskere, der kan betegnes som centrale inden for austromarxismen, og de arbejder, de offentliggjorde i »Marx-Studien«, kan bidrage til at kaste lys over austromarxismen og samtidig vise deres store teoretiske betydning, og i hvilken retning deres tanker gik.

#### »Marx-Studien« I, 1904.

*Karl Renner* kan med et nutidsord kaldes austromarxismens politolog, idet han fortrinsvis beskæftigede sig med statslære, statsret, forvaltning og

retssociologi. Af bonde-proletarisk oprindelse, født som 17. eller 18. barn i en forarmet vinbondefamilie, glemte han aldrig, hvorledes kapitalismens indbrud i landsbyen opløste hans umiddelbare omverden og om ikke ødelagde, så dog forandrede den totalt. Han sultede sig gennem et universitetsstudium og blev statstjenestemand. Renner offentliggjorde under pseudonymet J. Karner (han kunne som statstjenestemand ikke bruge sit rigtige navn) i 1904 sit første store arbejde, »Die soziale Funktion der Rechtsinstitute besonders des Eigentums«, i »Marxstudien«. I 1929 udkom dette skrift i en ny og delvis ændret udgave under titlen »Die Rechtsinstitute des Privatrechts und ihre soziale Funktion«. Det var det første forsøg på en marxistisk retssociologi og en hård kritik af den borgerlige ret, der viste, hvorledes en konstant juridisk norm, f. eks. ejendomsretten, ved forandringer i de sociale sammenhænge også ændrer sin sociale funktion. Arbejdet analyserer forholdet mellem det materielle grundlag og den juridiske overbygning. Det syn på det kapitalistiske systems udvikling, som han her fremlægger, ændrede han aldrig, og det gjorde ham til det østrigske socialdemokratis højrefløjs fører. Synspunkterne var i ordets egentlige forstand reformistiske. Mens Marx i »Kapitalen« påviser de i kapitalismen iboende modsætninger, der ender i systemets sammenbrud og den voldelige revolution, kommer Renner til at ganske andet resultat m.h.t. kapitalismens udvikling. Ved adskillelsen af ejendom og råderet er Marx' strategi: tvangsekspropriation og totalsocialisering forældet, det gælder ikke længere at ødelægge det bestående, men at befordre den overflødiggørelse af kapitalismen, som allerede er indledt med den i kapitalismen nødvendige differentiering, hvorved samfundet overtager forvaltningen af de områder, hvorfra kapitalismen har trukket sig tilbage. Denne tendens, som Marx selv negligerede, kan kun analyseres og forklares med marxistiske metoder, og den førte Renner til en evolutionær-demokratisk antagelse om en mildning af klassemodsatningerne, uden at man derfor skulle give afkald på det socialistiske mål. Trods alle forbehold fulgte Renner Marx og anså ligesom denne, at ejendomsretten ikke er en til evige tider bestående ret, som under alle omstændigheder skal beskyttes, men kun er en historisk ret, som kun kan tolereres og opretholdes af funktionelle grunde; den har ikke en iboende retfærdiggørelse, men skal måles på, i hvilken udstrækning den kan forenes med samfundets socialisering af økonomien og statens overtagelse af de sociale funktioner.

Tendenserne i dette skrift danner grundtonen i alle Renners værker. Mange af Renners elever har hævdet, at han var marxist. De henviser til hans fremragende kendskab til Marx' værker og den virtuositet, med hvilken han benytter Marx' analytiske metoder. Renner forsøger selv i en efter hans død offentliggjort bog<sup>1</sup> at bevare sin ophavsret til austromarxismen — »Den

1. Karl Renner: Wandlungen der modernen Gesellschaft, Wien 1953.

senere såkaldte austromarxisme er vel ved siden af den kommunistiske litteratur den eneste socialistiske skole i den sidste menneskealder, som ikke har brugt den gamle mesters system til ren og skær propaganda, men i største alvor har erkendt og videreudviklet det som videnskab, dvs. ikke som én videnskabsgren i et lukket system, men som en tænke- og forskningsmetode såvel inden for samfundsvidenskaben i almindelighed som i alle dens forgreninger.»

Renner var ikke kun gruppens politolog, han var også dens politiker. Efter både 1. og 2. verdenskrig tilkaldtes han for at genopbygge den østrigske stat, og ved begge lejligheder viste han at have magtvilje og kraft til at gennemføre dette. Han nåede de mål, han havde sat sig, og var den eneste austromarxist, der så sig selv som den sejrende, fast overbevist om rigtigheden af sin kurs.



Karikatur af Karl Renner  
ved II Internationales kongres i København 1910.

Var Renner politologen, der repræsenterede standpunkterne til højre, så var *Max Adler* venstresynspunkternes repræsentant, austromarxismens filosof. Hvis man i dag kan tale om den tiltrækningskraft, som austromarxismen udøver, så skyldes det den renæssance, som Max Adler har fået hos »det nye venstre«. Hans indflydelse som lærer og opdrager har altid været stor, især hos den ungdom, der kan begejstres. Også hans første arbejde udkom i 1904 i »Marx-Studien« under titlen »Kausalität und Teleologie im Streit um die Wissenschaft«, og ligesom hos Renner kan man også her straks se grundlaget for det filosofiske system, som han aldrig siden fraveg. I dette arbejde forsøger Adler først og fremmest at bringe begreberne kausalitet (altså den objektive sammenhæng mellem årsag og virkning) og teleologi (den idealistiske lære, der ikke betragter den objektive verden kausalt, men endeligt som resultat af en immateriel målbestemt idé) i samklang. Mens nykantianerne, der var dominerende inden for den tyske revisionisme, skarpt adskilte kultur- og samfundsvirkelighed fra den kausale naturvirkelighed, forsøgte Adler at udvide kausaliteten til også at gælde de humanistiske videnskaber og at bevise, at teleologien, dvs. den målbevidste, målrettede handling, er at forstå som kausalitetens gang gennem den menneskelige bevidsthed. Adler tog afstand fra en ukritisk naturalisme, der er blind for den menneskelige og samfundsmæssige kausalitet og sætter naturalisme lig med naturvirkelighed, men han fastholdt, at en differentieret form for kausalitet principielt også er gældende for erkendelse og styring af den samfundsmæssige eksistens. Denne teori var jo ikke ny, den gentager og forsvarede Marx' synspunkt mod vulgariserende tendenser. Det nye er Adlers forsøg på at forbinde det marxistiske historiesyn med filosofisk idealisme. Er hans forsøg på at forbinde kausalitet med teleologi det samme som det klassiske marxistiske syn på naturens og samfundets enhed og måske gør det lettere at anvende, så fjerner han sig med sin filosofiske idealisme fra Marx og særlig fra Friedrich Engels, der med sin »Naturens dialektik« blev den dialektiske materialismes skaber. Hvor Karl Kautsky forklarer menneskeligt samliv som et resultat af social drift og som en nødvendig følge af de givne realiteter, ser Adler den menneskelige bevidsthed som en kendsgerning, man ikke kan abstrahere fra, fordi der ikke eksisterer nogen erfaring uden for den menneskelige bevidsthed. De idealistiske filosofers gamle visdom førte under mottoet »Mit Kant über Kant hinaus« Adler til opdagelsen af bevidsthedens sociale natur. Den »transcendentale socialisering« er for Adler roden til alt socialt fællesskab og den dybeste begrundelse for socialismen. Den ville også findes hos et menneske, der tvunget af omstændighederne befinder sig i total ensomhed. Med denne erkendelseskritiske begrundelse for socialismen har Adler fundet et middel, hvormed den gamle modsætning mellem individualisme og kollektivismen kan overvindes. På dette filosofiske grundlag kunne han udvikle en religionsfilosofi. Max Adler er en af de få marxistiske tænkere, der ser på religionen som en selvstændig del af den



menneskelige bevidsthed, som en fuldstændiggørelse af den del af virkeligheden, der ikke kan opløses i viden og handling, ja, som en nødvendig forudsætning for fordybelse i den. Denne opfattelse hos Adler har i de seneste årtier givet ham en vis betydning i dialogen mellem kristne og marxister, som man ikke havde kunnet forudsæ. Forsøget på at forene Kant og Marx i ét filosofisk system kan man imidlertid ikke betegne som repræsentativt for austromarxismen. Bauer satte gåseøjne om Adlers austromarxisme, idet han i Adlers værker tydeligt så grænserne for den kantianske erkendelseskritik. Men Adler havde på glimrende vis påvist den sociale kausalitets væsen i den menneskelige bevidsthed over for den borgerlige Marxkritik, som på grundlag af Kants erkendelseskritik havde benægtet muligheden af en kausal lovmæssighed i samfundet. Adlers analytiske erkendelseskritik af marxismen viste, at Marx' økonomi ikke er læren om betingelser for byttehandel eller markeder, men en påvisning af problemerne i forbindelse med menneskers og samfundsklassers forhold på dette byttemarked, som ændres i overensstemmelse med produktionskræfternes udvikling. Han påviste, at Marx' økonomiske lære befinder sig på et helt andet plan end de borgerlige økonomers og derfor besvarer helt andre spørgsmål. I praktisk politik var Adler altid i skarp opposition til den officielle socialdemokratiske politik, repræsenteret af Bauer og Renner og stod på den yderste venstrefløj i østrigsk socialdemokrati, men også i den internationale ikke-kommunistiske socialisme. På partikongressen i 1926 krævede han udtrykket »proletariatets diktatur« optaget i partiprogrammet. Indholdet i hans sidste artikler, skrevet under fascismen, kan siges at ligge på linje med de anskuelse, der i dag er fremherskende i de italienske og franske kommunistiske partier. Men Adler var politisk filosof, ikke politiker.

#### »MARX-Studien« II, 1907.

I 1907 udkom i »Marx-Studien« den 26-årige Otto Bauers skrift »Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie«, der straks satte ham i første række blandt socialistiske teoretikere. Tre nye erkendelser tiltrækker opmærksomheden. Den første behandler begrebet »Nation«: »Nationen kan altså defineres som den ikke af skæbne-ensartetheden, men den af skæbnefællesskabet voksende karakteregenskab«. Bauer stiller her skæbnefællesskabet i en vis modsætning til skæbne-ensartetheden, idet han som følge af det kapitalistiske samfunds klasse-mæssige og sociale forhold forudsætter, at de enkelte klasser har forskellig karakter. Trods deres forskellige stilling i samfundet er klasserne dog underkastet samme ydre skæbne. Skæbnefællesskabet former nationalkarakteren.

Den anden erkendelse drejer sig om »de historieløse nationers opvågnen«, en af de revolutionære forandringer i det 19. og begyndelsen af det 20. århundrede. Siden Bauers bog er »de historieløse nationer« blevet et begreb.

Han kunne ikke dengang vide, at den teori, hvormed han udelukkende ville beskrive det kapitalistiske samfund, for hvilket han anså teorien for at være karakteristisk, ville få fornyet aktualitet i vor tid. »De historieløse nationers opgaven er et af det kapitalistiske samfunds utallige fænomener.«

Bauer behandler i sin tredje erkendelse »nationalitetskampens klassekarakter«. »Nationalhad er overført klassehad«, fastslår han på basis af sin analyse af den sociale baggrund for disse kampe i Habsburgermonarkiet og de nationale modsætninger, der udvikler sig i det højkapitalistiske samfund. Disse erkendelser om nationalitetsspørgsmålet er anvendelige endnu i dag, men man må betænke, at problemet i dag har antaget helt andre dimensioner i forbindelse med udviklingslandenes kamp for en ny politisk, økonomisk og social orden og deres konkurrence med de store industrilande. I den historiske del af Bauers skrift beskriver han en proces, der fører til dannelse af en nation, eksemplet er Europa og her især Tyskland og Østrig fra slutningen af middelalderen til begyndelsen af det 20. århundrede. Netop dette afsnit af skriftet er meget aktuelt, f. eks. sker der netop i disse år i Afrika den politiske og psykologiske proces, i hvilken stammebevidstheden udvikles til en stats- og nationalbevidsthed.

Skriftet indeholder også Bauers livslange politiske ledemotiv, som gennemsyrrer alt, hvad han har skrevet: hans mistro og negative indstilling til den borgerlige stat, som han ser som et instrument i klasseundertrykkelsen og som udbytningens retsform. Hans marxistiske opfattelse af partiet ser ikke partiet som en ligeberettiget partner i et konkurrencesystem, men som et centrum for den historiske nødvendighed og bærer af en kontinuerlig selvrealiserende sandhed. Han forklarer, hvorfor Socialdemokratiet må være helt anderledes end andre partier. »Hvis Socialdemokratiet ikke står i modsætning til de besiddende klassers partier, men er et parti som alle andre, hvis det endog er en del af regeringsflertallet, har del i regeringsmagten, så behandler det arbejdsmasserne på samme måde som de borgerlige partier, så bliver det selv til en institution i den kapitalistiske stat og medansvarlig for al uret . . . for al den ulykke, som klassestatens love tilføjer arbejderklassen, for al elendighed og udbytning, som det arbejdende folk må lide under i det kapitalistiske samfund. Udviklingen af proletarietets revolutionære instinkt standser.« Opfattelsen om klassepartiets nødvendighed og troen på revolutionen fraveg han aldrig. Hele sit liv søgte Bauer at finde løsningen på de problemer, der rejser sig på vej mod socialismen, og kom til følgende efter hans mening afgørende slutninger: a) den sociale revolution er en lang historisk proces forbundet med krige, staters fald og fødsel, forandringer af forfatninger og sociale love, ingen retlinjet udvikling, men en dialektisk proces på mange planer; b) den sociale revolution er en proces, der forløber efter logikkens og fornuftens love, på hvilken arbejderklassen reagerer rationelt og progressivt over for den historiske nødvendighed og dermed gennemfører sine økonomiske og sociale krav; c) den sociale

revolution er betinget af en bevidsthedsændring og oplysningsproces hos det arbejdende menneske; d) socialismen kan først og relativt lettest virkeliggøres i lande, hvor den mest fremskredne industrialisering sammen med arbejderklassens politiske, kulturelle og organisatoriske modenhed skaber forudsætningen for overgangen fra kapitalisme til socialisme. Dette socialistiske samfund vil virkeliggøre en moden arbejderklassens stræben efter frihed; e) kun en revolutionær omvæltning kan virkeliggøre socialismen, ikke reformer inden for rammerne af de bestående systemer.

Bauers politik byggede imidlertid ikke udelukkende på enten reform eller revolution. Enhver reform, der forbedrede arbejdernes levevilkår, var for ham revolution, og revolutionen var forudsætning for grundlæggende reformer. Mange af de problemer, Bauer beskæftigede sig med, fordi de var vigtige for den opstigende arbejderklasse dengang, eksisterer ikke i dag. Den historiske udvikling forløb anderledes, end man kunne forudse i 1907. Ud af Bauers tidlige opfattelse af socialismens virkeliggørelse taler hans rationalistisk-humanistiske indstilling. Han stammer fra en tid, hvor rationel handling var trumf, men voksede ind i en tid, hvor Sigmund Freuds lære om menneskelig adfærds driftsmæssige karakter bekræftedes: den økonomiske determinismes logik blev ikke afgørende for den videre udvikling, men uhæmmede følelser, had og aggressivitet. Bauer tillagde derfor det »moraliske« element stor betydning ved siden af det »rationelle« for erobringen og udnyttelsen af den politiske magt.

Bauer døde den 4. juli 1938 i Paris, knap fire måneder efter Hitlers indmarch i Østrig. Hans sidste måneder og uger blev hans livs nulpunkt. Alt var brudt sammen, hans land, hans parti. Men troen på, at en revolution i hele det tysktalende område ville styrte Hitler, beholdt han til det sidste. Denne illusion var Bauers personlige og politiske tragedie.

### »Marx-Studien« III, 1910.

Efter Marx' død havde den marxistiske økonomiske forskning ikke gjort store fremskridt. Marxisterne havde måttet indskrænke sig til at tage to hovedopgaver op: at popularisere læren blandt arbejderne og at forsvare den mod de borgerlige universitetsprofessorers angreb. Alle de mange marxistiske økonomiske artikler, brochurer, ja, selv større arbejder havde altid et umiddelbart politisk sigte og gav en alment forståelig fremstilling af det historisk-deskriptive. Teorien forsømtes. Denne forsømmelse indhentedes delvis i 3. bind af »Marx-Studien«, der udkom 1910. Her offentliggjorde Rudolf Hilferding sit banebrydende arbejde »Das Finanzkapital. Eine Studie über die jüngste Entwicklung des Kapitalismus.« Hilferding anvender Marx' økonomiske begreber, og den nyere økonomiske udviklings kendsgerninger indbygges i det marxistiske økonomiske system. M.h.t. penge- og kreditteori, i fremstillingen af aktieselskabet og kriseteorien går han imidlertid et godt stykke ud over Marx. I læren om rentefoden



*Karikatur af Rudolf Hilferding  
ca. 1923.*

kritiserer og berigtiger han Marx. Hilferding anvender ikke blot Marx' metode, men også hans fremstillingsmåde og sprog (inklusive anglicismerne). Sproget er altså lidt gammeldags og kunne læses som et tillægsbind til »Kapitalen«. Men frugtbarheden i Marx' lære viser sig derved, at ting, som måtte være Marx ubekendt, kan udtrykkes gennem hans tænke- og udtryksmåde. Teorierne om penge og kredit er værkets grundlag. Hilferding går ud fra Marx' pengelære, som han udvider på væsentlige punkter. Men pengeteorien er en af de mest komplicerede dele af den politiske økonomi, og forudsætninger, som i dag er fuldt anerkendte, var dengang revolutionært nyland. Hilferding viser således, hvordan de samfundsøkonomiske forhold, der ellers formidles gennem et værdifuldt metal, også kan formidles ved et i sig selv værdiløst stykke papir, som et af samfundets organer, staten, imidlertid har givet en vis værdi. På den anden side ved vi, at

nødvendigheden af at tingsliggøre de samfundsmæssige forbindelser skyldtes anarkiet i vareproducerende samfund; staten må derfor bevidst gribe ind og sætte visse grænser for det, der afløser denne »tingslige« formidling (således giver Hilferdings pengeteori også den ældre metalisme, hvad der tilkom den). Læren om pengene er grundlaget, hvorpå Hilferding opbygger sin teori om finanskapitalen. Ændringer i produktivkræfterne forandrer også kapitalens sammensætning, den konstante kapital vokser langt hurtigere end den variable. Kampen om den højst mulige profit tvinger ethvert kapitalistisk foretagende til at ændre sammensætningen af sin kapital i denne retning. Denne akkumulation er imidlertid ikke kraftig nok til at kunne udvide produktionsapparatet hurtigt nok. Det er derfor nødvendigt at opnå bankkredit, der bindes i fast kapital og derfor vanskeligt kan frigøres. Banken får en vedblivende interesse i det foretagende, som den har ydet kredit, og foretagendet bliver afhængigt af banken. Hilferding viser, at aktieselskabsformen er langt bedre egnet til at befri den industrielle udvikling fra de skranker, som individuel ejendom sætter. Den forvandler den individuelle driftsherre til aktieejer, dvs. til pengekapitalist, der kun vil have rente, ikke som før driftsherreevinst + rente. Driftsherreevinsten tager banken. Medens profitten ifølge loven om gennemsnitsprofitraten er bestemt af kapitalens størrelse, gælder det modsatte for aktieselskaber; her bestemmer profittens størrelse aktiekapitalens størrelse. Ved siden af den i foretagendet investerede kapital, der bestemmer størrelsen af profitten, optræder den fiktive kapital, der bestemmes af profittens størrelse. Hilferding skildrer, hvorledes bankerne udvikler en sindrig teknik, hvis mål det er med så lille en egenkapital som muligt at beherske så stor en fremmedkapital som muligt, hvorved fondsbørsen virker som marked for fiktiv kapital og varebørsen som marked for fiktive varer. Varen bliver et rent bytteobjekt. Denne handel åbner nye udnyttelsesmuligheder for banken, der fører til beherskelse af vigtige grene inden for verdenshandelen. Denne udvikling kaldes for kapitalens mobilisering. Bankkapital, kapital i pengeform, som under ganske bestemte processer, som Hilferding beskriver, forvandles til industriel og kommerciel kapital, kalder han finanskapital. En voksende del af denne finanskapital disponerer bankerne over, hvorved de får en stadig stigende indflydelse på industrien. Bankernes magt benyttes til at styrke tendenser til begrænsninger af den frie konkurrence. Hilferding anskueliggør, hvorledes denne tendens først opstår i virksomhederne selv p.g.a. profitratens synken, hvilket fører til monopolistiske interessefællesskaber kaldet karteller, der igen fører til monopolistiske fusioner kaldet truste. Finanskapitalen organiserer altså kartellerne og trusterne, der så igen underkaster sig eller udelukker handelen. Den af banken befordrede koncentration af industrien giver imidlertid yderligere stød til koncentration af bankvæsenet. Hvis vi i teorien tænker os denne udvikling ført til ende, står vi til slut med et generalkartel behersket af en generalbank. Hele det

kapitalistiske samfund reguleres bevidst af en enkelt instans, der bestemmer produktionens omfang og ved sin prisbestemmelse fordeler arbejdsudbyttet på henholdsvis kartelmagnaten på den ene side og samfundets store masser på den anden. Hermed ville anarkiet i produktionen være forandret til et bevidst reguleret samfund. Det er ikke tænkeligt, at udviklingen vil nå dette slutpunkt, kapitalmagnaternes tryk ville være uudholdeligt, »ekspropriatorerne vil blive eksproprieret« længe før.

Efter fremstillingen af finanskapitalens udvikling følger et afsnit om økonomiske kriser, i hvilket Hilferding kritiserer Marx og i anden forbindelse angriber Bernstein. I slutningen gives en fremstilling af den økonomiske politik, hvor især behandlingen af spørgsmålet om kapitaleksport dengang var noget helt nyt. Hilferding påviser kapitalismens udviklingstendenser på baggrund af århundredskiftets industrisamfund, hvilket Marx med sin lære om kapitalens koncentration kun i grove træk havde kunnet skildre. Hilferding var den første, der skuffet forlod kredsen af austromarxister, han blev socialdemokratisk finansminister i Tyskland, men vendte sig mere og mere fra den marxisme, som han i så høj grad havde beriget. 1933 emigrerer han, Vichy-regimet udleverer ham til Hitler, og 1941 går han til grunde i et fængsel.

#### »Marx-Studien« IV, 1914 (1918).

Den sidste udgivelse i »Marx-Studien«, som i anledning af Kautskys 60 års fødselsdag skulle udkomme i efteråret 1914, var allerede sat, da 1. verdenskrig udbrød og forhindrede udgivelsen. Den udkom først efteråret 1918. Titlen var »Die Taktik des Marxismus«, og skriftet skulle være et forsøg på at formulere de marxistiske spørgsmål historisk og principielt. Efter en skildring af socialismen og arbejderbevægelsen i England, Frankrig og Tyskland indtil dannelsen af 1. Internationale behandler den Inauguraladressen og den Internationale Arbejderassociations statutter. Også andre vigtige ting behandles såsom ideologisk og materiel politik, sekt og parti, parti og fagbevægelse, klassekamp og kompromis og vigtigheden af teoretisk erkendelse.

Forfatteren af dette skrift var *Gustav Eckstein*, som under de store valgrets kampe i 90'erne gik ind i Socialdemokratiet. Hans første artikel i Kautskys tidsskrift »Die Neue Zeit« i 1902 henledte p.g.a. sin originalitet og klarhed alle interesserede socialisters opmærksomhed på sig. Det var en polemik mod den berømte professor Böhm-Bawerk under titlen »Die vierfache Wurzel des Satzes vom unzureichende Grunde der Grenznutzentheorie (eine Robinsonade)«. Kort efter dette opgør med den wienske nationaløkonomiske grænseværdi-skole rådede lægerne den svært lunge-syge Eckstein til at søge helbredelse ved en sørejse. Da hans familie var velhavende, kunne han i forbindelse hermed få opfyldt et gammelt ønske: at udforske det endnu temmelig ukendte Japan. Han lærte sig japansk for at

kunne studere japansk litteratur og besøgte steder i Japan, hvor ingen europæer endnu havde været. Han var den første, der fik forbindelse med japanske socialister, og skrev mange artikler om arbejderforhold og arbejderbevægelse i Japan.

Det vigtigste resultat af denne rejse (bortset fra helbredet) var imidlertid, at den ved studiet af ind- og udvandringsproblemer, især den kinesiske kulis, som han kendte bedre end nogen anden, førte ham til en klar stillingtagen til alle spørgsmål vedrørende internationalismen. Eckstein var meget alsidig; han var jurist, men havde et overordentlig grundigt kendskab til den nationaløkonomiske litteratur. Som etnograf var han fagmand, men han beskæftigede sig alvorligt med rent naturvidenskabelige problemer, hvor han især studerede principielle biologiske problemer og offentliggjorde vigtige artikler om forholdet mellem Lamarck og Darwin. Han gennemarbejdede de erkendelsesteoretikere (Mach, Avenarius), der arbejdede ud fra fysikkens problemer, og han anvendte dem i sine metodologiske undersøgelser. Den syge mand arbejdede uafbrudt som Kautskys redaktør i »Die Neue Zeit« og var fra 1910 på forslag af sin medredaktør Franz Mehring lærer ved den socialdemokratiske partiskole, hvor han underviste i socialismens historie. I lighed med Hilferding blev han under trussel om udvisning tvunget bort fra skolen. Men han havde ladet sine forelæsninger trykke til eleverne, og de dannede grundlag for en marxistisk forskning uden lige. Krigens udbrud rev ham bort fra studierne, og trods sygdom kastede han sig ud i den politiske kamp, han skrev og diskuterede og brændte sig selv helt op for at føre arbejderne tilbage til internationalismen og »den samlede proletariske bevægelses interesser«. Blandt de socialdemokratiske tillidsfolk i Berlin trådte han skarpt op imod Scheidemann. I 1916 måtte han rejse til Schweiz for at underkaste sig endnu en lungeoperation. Lægerne anbefalede en ferie før denne operation, men heller ikke i denne periode undte han sig ro; han skrev artikler og et større arbejde til det marxistiske »New Review« i New York, »Die Socialdemokratie in Deutschland und der Weltkrieg«, hvori han skarpt kritiserede det tyske Socialdemokratis politik. Operationen lykkedes, men en lungebetændelse stødte til, og han døde den 27. juli 1916.

I Ecksteins lille bog »Kapitalismus und Sozialismus«, udkommet 1910, skriver Karl Kautsky i forordet: »den, der sætter sig til at studere kapitalismen og den deraf udspringende socialisme for at blive en bevidst kæmper for vor sag, vil ikke kunne finde et bedre udgangspunkt end de samtaler, som vor ven Eckstein nedskrev »til indføring i den videnskabelige socialismes grundbegreber«.

Krigsudbruddet 1914 satte det egentlige punktum for austromarxisterne. Andre grupperinger dannedes. At den internationale arbejderklasse ville være stærk nok til at forhindre krigen, troede austromarxisterne ikke. At så

mange andre kunne tro det, viser kun den socialistiske forkyndelses kraft og styrken af den socialistiske ønsketænkning. Stillingen til krigen og til nationalitetsspørgsmålet splittede det ellers så nære fællesskab mellem austromarxisterne. Renner blev krigstilhænger og så i krigen store økonomiske udviklingsmuligheder. I sin bog »Krieg, Marxismus und Internationale« søgte han at bringe disse begreber i overensstemmelse med hinanden. Han troede, at krigen ville løse Østrigs nationalitetsproblem. (Hjalmar Branting sagde 1917 i Stockholm, at han ikke var nogen stor ynder af den Renner, der fandt så gode marxistiske undskyldninger for tysk imperialisme). Renner stod alene med sin bejaelse: Eckstein, Hilferding og Max Adler var afgjorte krigsmodstandere og internationalister.

Østrig-Ungarns sammenbrud reducerede austromarxisterne til politikere i en økonomisk tilbagestående småstat, der ikke i sig selv kunne bære kimen til en verdensrevolution. P.g.a. sprogfællesskabet kunne de endnu i nogen tid i tyske socialistiske tidsskrifter foregive en indflydelse, som de ikke havde.

Det nye begreb »austromarxisme« opstod mellem de to verdenskrige, men betegnede egentlig kun det østrigske socialdemokratis politiske praksis. Angrebet af bolsjevikkerne fra venstre og endnu stærkere fra højre af fascistiske af alle sorteringer som »austrobolsjevisme« lykkedes det austromarxismen at skabe en model af historiske dimensioner, en opdragelses- og kampbevægelse i et lille land, som under de sletteste betingelser søgte at opbygge et hjem for arbejderbevægelsen. Dens åndelige, sociale og solidariske holdning skabte en mennesketype, der var enestående.

Ved den 1. verdenskrigs afslutning kom venstrefløjen (altså Otto Bauers fløj) i den situation, at de måtte overtage ansvaret i en statsdannelse og dermed acceptere synspunkter, som de under krigen havde kritiseret Renner og hans højrefløj for. Renner havde i oktober 1918 udarbejdet en provisorisk forfatning, og partiet trådte ind i en koalitionsregering for at fuldbyrde overgangen fra et monarkisk storrige til en lille republik. Bauer accepterede denne demokratiske stat, som ganske øjensynlig ikke var socialistisk, som noget værdifuldt, fordi den var et fordelagtigt udgangspunkt for kampen for socialismen. I de to første år lykkedes det også Socialdemokratiet som den stærkeste partner i koalition med den demokratiske bondefløj af det konservative parti at gennemføre en vidtgående sociallovgivning og at sikre den demokratiske opbygning imod kupforsøg fra højre og venstre. Til forskel fra det tyske socialdemokrati lykkedes det også at opbygge en hær uden at styrke de konservative kræfter. De revolutionære strømninger i nabolandene Ungarn og Bayern udnyttedes til at fravriste det stærkt skræmte borgerskab socialpolitiske fremskridt. Denne hurtige gennemførelse af forbedringer, som partiet jo længe havde propageret, immuniserede arbejderklassen og fremfor alt dens tillidsmænd mod de kommunistiske paroler, idet den, samtidig tilslørede modsætningerne mellem højre- og venstrefløjen i partiet. Konflikt mellem fløjerne brød ikke ud, fordi Bauer anså de opnåede resultater for så



betydningsfulde, at de skulle forsvares mod økonomisk kaos og venstreædike illusioner.

Da ligevægten forandredes til fordel for de borgerlige ved valgene i 1920, og tempoet i de sociale fremskridt nedsattes, forlod Socialdemokratiet regeringen på Bauers foranledning og mod Renners råd, og det forblev lige til republikkens undergang i opposition. I hovedstaden Wien, der samtidig var forbundsrepublikkens største delstat, beholdt partiet magten og gennemførte et program af storslåede kommunale reformer på områder som det sociale boligbyggeri og skole- og socialvæsenet. Disse reformer finansieredes til dels ved en ægte luksusskat, der i hovedsagen ramte de velhavende. Denne blanding af opposition på forbundsbasis og reformarbejde i Wien forhindrede en tilbunds gående diskussion i partiet om mål og midler. Tilsyneladende trivedes og voksede partiet og dets tilsluttede masseorganisationer med denne politik, en blanding af praktiske reformer og revolutionær begejstring. I 1924 overskred partiets medlemstal 700.000, dvs. mere end 10% af landets befolkning og 50% af de socialistiske vælgere. Af Wiens befolkning var 25% organiserede socialdemokrater. Partiets enhed var fastere end nogen sinde; den enhedsfetichisme, der har sin forklaring i den østrigske partihistorie, nåede sit højdepunkt. Højrefløjen under Renners ledelse havde ingen eller meget ringe indflydelse på partiets politik, men havde rig mulighed for at anvende sit talent i det praktiske reformarbejde og kunne tilfredsstille sin politiske virketrang i fagforbundene og den kooperative bevægelse. Men venstrefløjen havde endnu større muligheder, den i marxistisk teori interesserede del beherskede hele det vidt forgrenede net af oplysningsarbejde inden for partiet, og i dens marxistiske studiekredse dominerede den radikale formulering. De i teorien mindre interesserede aktivister fik i partiets i 1923 stiftede halvmilitære kamporganisation, Schutzbund, afløb for deres revolutionære energi. Det yderste venstre inden for partiet kunne naturligvis ikke bestemme partiets kurs, men udøvede tilstrækkeligt tryk på Bauers »venstrecentristiske« partiledelse til at forhindre afvigelser — i det mindste retorisk — fra forpligtelsen til klassekamp.

Men Otto Bauer førte partiet, og i denne periode ser vi hans politiske strategi udfolde sig, hans kamp for at vinde mellemlagene, de småhandlende, håndværksmestre, småbønder, funktionærer og akademikere. Han vandt dem med sin kamp for en lav husleje, der var et mønster på en heldigt gennemført åbning til middelstanden og dens klasseinteresser. Med alle parlamentariske midler, også den skarpeste obstruktion, forsvarede han lejernes interesser. Den lave husleje var bindeleddet mellem de egentlige arbejderinteresser og middelstandens interesser. Bauer formulerede i 1925 verdens første socialistiske agrarprogram. I dette distancerer han sig eftertrykkeligt fra ældre forestillinger om, at stordrift agrarøkonomisk skulle være den mest formålstjenlige driftsform parallelt med den industrielle koncentrationsproces. »Socialismen kommer altså ikke til at røre bøndernes



*Fotografi af Max Adler.*

privatejendom, men den vil forandre væsentlige funktioner og virkemåder af bøndernes privatejendom.» Denne formulering var nødvendig for at vinde bønderne, for kampen om magten ville efter al sandsynlighed føre til voldsomheder. På partikongressen i Linz 1926 vedtoges derfor også et program, hvori man forudså, at socialistiske fremskridt, der var opnået, med våbenmagt måtte forsvares over for et borgerskab, der ikke ville acceptere dem.

Programmet blev kritiseret fra venstre for ikke at være radikalt nok, fra højre for at være provokerende. Kritikerne fik alt for hurtigt ret. Knap et år efter, den 15. juli 1927, frikendte en nævningedomstol nogle fascistiske drabsmænd. »Arbeiter Zeitung« havde i den anledning en skarp ledende artikel, som sædvanlig tænkt som en erstatning for en aktion. Men arbejdernes retsbevidsthed var dybt krænket, og lederen udløste en aktion, arbejderne nedlagde arbejdet og marcherede spontant mod Parlamentet. Denne frædelige demonstration søgte politiet at standse, men blev fejlet til side. Under de voldsomme kampe, der derefter opstod, nedbrændte Justitspalæet, 85 demonstranter dræbtes og over tusind såredes. Den udbrudte generalstrejke blev i nogle provinsbyer under trussel om våbenmagt brudt af fascistiske bander. Det afsløredes, at partiet ikke var forberedt på at føre en bevidst kamp om magten med alle midler, sådan som Linzerprogrammet havde proklameret; og skræmte bønder og småborgere søgte beskyttelse hos de af sværindustrien finansierede og organiserede bander. Bortset fra det svage Tjekkiet var Østrig på dette tidspunkt omgivet af fascistiske, autoritære eller reaktionært styrede lande. Den 15. juli 1927 var begyndelsen til »austromarxismens« nedgang. I Parlamentet stod to næsten lige stærke grupper over for hinanden i dødeligt fjendskab, og det ustabile flertal førte Parlamentet ind i en blindgyde, hvor de vanskelige økonomiske problemer ikke kunne løses. Østrig blev som et af de første lande ramt af verdenskrisen. De borgerlige tilbød en samlingsregering, som Renner og højrefløjnen ville acceptere. Bauer betragtede det som en fælde, som skulle bruges til at miskreditere socialisterne i arbejderne øjne ved gennemførelsen af love på det jævne folks bekostning. Senere erfaringer fra Weimarepublikken bekræfter Bauers formodning.

De borgerlige partier fik imidlertid efter valget i november 1930, hvori socialdemokratiet fremgik som det største parti, for første gang efter 1918 en ny modstander, som ville knuse dem: nazisterne. Frygt for tab af regeringsmagten førte dem i marts 1933 til at sætte Parlamentet ud af funktion. Otto Bauer siger selv, at dét, at socialdemokratiet ikke med vold søgte at sikre demokratiet, var hans livs største politiske fejl. Linzerprogrammet havde forpligtet Socialdemokratiet til i denne situation at anvende alle til rådighed stående midler, generalstrejke og mobilisering af de halvmilitære grupper for at tvinge regeringen tilbage til forfatningen. I det år, der fulgte, forhandlede partiets højrefløj med den forfatningsstridige regering med Bauers vidende for med fredelige midler at finde frem til et kompromis. Borgerskabet havde imidlertid fået Mussolinis støtte og benyttede situationen til at forbyde Socialdemokratiet og opløse fagforbundene. Kampene i februar 1934 opstod ikke i forbindelse med en velovervejede plan, defensiv eller offensiv. Den var arbejdernes spontane reaktion på angrebet på deres organisationer; de ville ikke som de tyske arbejdere kampløst opgive alt. Tre dage tog det regeringstropperne med indsats af tunge våben at bryde al militær modstand. Standretten dømte 21 socialdemokrater til døden, hvoraf sluttelig 9 blev hængt. Otto Bauer måtte gå i landflygtighed.

Reaktionen på nederlaget førte til diskussioner om skylden for det. Talrige smågrupper, for det meste venstre-radikale, var de rester, der blev til overs af det engang så mægtige parti. Men medlemmerne af kamporganisationen, partifunktionærernes kadre og den store armé af tillidsmænd kunne simpelt hen ikke acceptere nederlaget. For dem var fortsættelsen af den politiske kamp, ligegyldigt under hvilken form, en selvfølge. En af Otto Bauers mest trofaste tilhængere, Manfred Ackermann, den største organisatoriske og oratoriske begavelse i den yngre generation, skabte ved udholdende og sejt arbejde det nye illegale parti. Trods partiets principielle accept af proletariats diktatur, som også kom til udtryk i partiets nye navn, RS (Revolutionære Socialister), følte det sig alligevel som bærer af kontinuiteten fra det gamle socialdemokrati. Organisationens var en efterfølger af Otto Bauers gamle parti, højrefløjen havde ingen interesse i illegalt arbejde. De, der stod til venstre for Otto Bauer, var gået til kommunisterne, der i illegaliteten for første gang i den østrigske arbejderbevægelses historie var blevet et masseparti. Otto Bauer nøjedes med den indflydelsesrige stilling som leder af ALÖS (Auslandsbüro Österreichischer Sozialisten), der var et hjælpeorgan for det i selve landet virkende parti. Det lykkedes trods skarp politisk forfølgelse at opretholde et intensivt arbejdende politisk parti. Den radikale fløj i RS så med bitterhed, at forskellen mellem det gamle parti og det nye udviskedes. Da en af de hyppige arrestationsbølger ramte Manfred Ackermann og hans nærmeste medarbejdere, udelukkede de for lang tid fra deres førende position. I hans fravær forandrede Auslandsbüro navnet RS til Vereinigte sozialistische Partei. Den forbitrede radikale fløj ville ikke

tolerere, at Otto Bauer og med ham andre gamle politikere fik fornyet indflydelse på det nye parti, og fik på en »Rigskonference« i Brünn den 31. december 1934 atter trumfet navnet RS igennem, idet den samtidig kraftigt beskar ALÖS' indflydelse. I marts 1935 erobrede den radikale fløj endelig ledelsen i RS. Den nye partiformand blev Joseph Buttinger, en landarbejder, der havde været partisekretær i provinsen Kärnten. Han forenede en høj intelligens med et brændende revolutionært sindelag og en veludviklet magtvilje. Under hans ledelse forandredes masseaktioner til konspirativt arbejde. Teoretisk blev han trods sin uklarhed forløber for det nye aktivistiske venstre, i stedet for »de historiske kræfter« satte han »den rene vilje til socialismen« som garanti for den endelige sejr. Denne »halleluja-socialisme« kunne ikke gøre indtryk på Otto Bauer. Den skolede marxist så denne afvigelse fra anskuelsen om socialismens sejr som resultat af en historisk proces som begyndelsen til selvlikvideringen af den socialistiske bevægelse. Størsteparten af medlemmerne i det illegale parti fulgte Otto Bauer. 1938 ophævedes under forsvaret for den østrigske nationale uafhængighed for en kort tid skillelinjen mellem legalitet og illegalitet. Men her dukkede også det gamle partis højrefløj under Renner op og forberedte en tilbagekomst i det politiske liv; RS' centralkomité under ledelse af de »nye mennesker« bedømte imidlertid situationen mere realistisk end disse gamle politikere. De anså Hitlers okkupation af Østrig for uundgåelig og forberedte derfor sikkerhedsforanstaltninger for truede personer samt indstillede sig på en lang fascistisk periode.

Højrefløjen under Renner overlevede i det store og hele krigen uden tab. Nazisterne frygtede dem ikke og skænkede dem derfor heller ikke større opmærksomhed. RS-folkene blev, for så vidt de ikke var emigreret, arresteret, og grundlaget for illegalt arbejde faldt væk, da Gestapo ved krigsudbruddet i 1939 under en kæmperazzia arresterede praktisk taget alle kadrerne og overførte dem til koncentrationslejre i Tyskland. De RS-folk, der var gået i landflygtighed, dannede sammen med folkene fra Bauers ALÖS den såkaldte Auslandsvertretung, og efter Bauers død overtog de helt ledelsen af denne. Men nu havde de ikke mere nogen rygdækning i de kadrer i hjemlandet, der før havde været under deres kontrol. ALÖS-folkene trængte dem mere og mere ud af alle positioner, så meget nemmere som RS-folkene kun ville føre en entydig socialistisk revolutionær politik. Da ALÖS-folkene og mange RS-folk gav sejren over Hitler større prioritet end den socialistiske revolution og derfor støttede vestmagterne og Sovjetunionen, nedlagde Joseph Buttinger og hans nærmeste venner alle deres funktioner i RS og Auslandsvertretung.

Ved Hitler-rigets kapitulation i foråret 1945, få dage efter de russiske troppers indmarch, eksisterede der atter en socialdemokratisk partiorganisation. De trofaste socialdemokratiske tillidsmænd søgte simpelt hen tilbage til de gamle partilokaler og påbegyndte uden at spille mange ord

det arbejde, som de havde forladt 11 år før. Karl Renner og hans venner fra højrefløjen var i landet og konstituerede sig som partiledelse. De få RS-folk, der var kommet tilbage fra koncentrationslejrene, fik sekundære poster. Buttinger og hans radikale fæller så, at man ikke i meget lang tid kunne føre socialistisk politik i Europa, fordi såvel amerikanere som russere ikke ville tolerere revolutionære forandringer, og de besluttede derfor ikke at vende tilbage til Østrig. Denne beslutning var overflødig, Renner og hans folk tillod ikke emigranterne at komme tilbage. Nu var tiden kommet for Renners koalitionspolitik, økonomisk genopbygning med amerikansk hjælp, borgfred. Han følte ikke trang til at genoplive spændingen mellem højre- og venstrefløj. Dermed forsvandt også den allersidste rest af Bauers forsøg på at forme det østrigske socialistiske parti som en bro mellem den sovjetiske kommunisme og vestens demokratiske socialisme, at skabe en forbindelse mellem radikal og pragmatisk teori og praksis. Det nye af Renner prægede parti var sikkert mere i overensstemmelse med østrigsk sindelag, et reformparti efter skandinavisk mønster, men desværre uden skandinaviske forudsætninger og traditioner.

Austromarxismen af den Bauer'ske type var en strålende og dristig vision af socialistisk skabervilje. Den politik, som førtes af det østrigske socialdemokrati i årtiet efter 1. verdenskrigs afslutning, gjorde det til det mest fremgangsrige og relativt stærkeste parti i Internationale og kunne i hvert fald geografisk stadig kaldes austromarxistisk. Til forskel fra det britiske og de skandinaviske socialdemokratier holdt det østrigske fast ved den klassiske marxismes grundsætninger. Otto Bauers forsøg på at kombinere revolutionær ideologi med reformistisk praksis kunne ikke stilles på en afgørende prøve under verdenskrisen, men den var et storslået forsøg på socialistisk samfundspolitik. Austromarxismen kunne ikke overleve fascismen og 2. verdenskrigs belastninger. Trods store åndelige og moralske indsatser kunne modsætningerne mellem intention og muligheder ikke forsones. Den kunne ikke forhindre hverken fascisme eller krig . . . men hvilken socialistisk retning kunne det?

## **Übersicht über die Bücher auf folgenden Werken:**

MARX-STUDIEN. Blätter zur Theorie und Politik des wissenschaftlichen Sozialismus. Herausgegeben von Dr. Max Adler und Dr. Rudolf Hilferding. Erster Band. Unveränderter Neudruck der Ausgabe Wien 1904. 435 s. Verlag Detlev Auvermann KG. Glashütte im Taunus, 1971.

Dr. Rudolf Hilferding: Böhm-Bawerks Marx Kritik.

Dr. Joseph Karner: Die soziale Funktion der Rechtsinstitute.

Dr. Max Adler: Kausalität und Teleologie im Streit um die Wissenschaft.

Zweiter Band. Unveränderter Neudruck der Ausgabe Wien 1924. 576 s. Verlag Detlev Auvermann KG. Glashütte im Taunus 1971.

Otto Bauer: Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie.

Dritter Band. Unveränderter Neudruck der Ausgabe Wien 1910. 575 s. Verlag Detlev Auvermann KG. Glashütte im Taunus 1971.

Rudolf Hilferding: Das Finanzkapital. Eine Studie über die jüngste Entwicklung des Kapitalismus.

Tatjana Grigorovici: Die Wertlehre von Marx und Lasalle.

Vierter Band. Erster Halbband. Unveränderter Neudruck der Ausgabe Wien 1918. 222 s. Verlag Detlev Auvermann KG. Glashütte im Taunus, 1971.

Max Adler: Die sozialistische Idee der Befreiung bei Karl Marx.

Gustav Eckstein: Der Marxismus in der Praxis. Vorwort von Heinrich Weber (pseud. Otto Bauer).

Karl Kautsky: Kriegsmarxismus. Eine theoretische Grundlegung der Politik des 4. August.

Vierter Band. II. Hälfte. Unveränderter Neudruck der Ausgabe Wien 1922. 318 s. Verlag Detlev Auvermann KG. Glashütte im Taunus, 1971.

Max Adler: Die Staatsauffassung des Marxismus. Ein Beitrag zur Unterscheidung von soziologischer und juristischer Methode.

Fünfter Band. I. Heft. Unveränderter Neudruck der Ausgabe Wien 1923. 112 s. Verlag Detlev Auvermann KG. Glashütte im Taunus, 1971.

Dr. Otto Leichter: Die Wirtschaftsrechnung in der sozialistischen Gesellschaft.

Victor Adler im Spiegel seiner Zeitgenossen. Verlag der Wiener Volksbuchhandlung. Wien 1968. 240 s.

Julius Braunthal: Victor und Friedrich Adler. Zwei Generationen Arbeiterbewegung. Verlag der Wiener Volksbuchhandlung. Wien 1965. 344 s.

Austromarxismus. Texte zu 'Ideologie und Klassenkampf' von Otto Bauer, Max Adler, Karl Renner, Sigmund Kunfi, Bela Fogarasi u. Julius Lengyel. Herausgegeben und eingeleitet von Hans Jörg Sandkühler und Rafael de la Vega. Europäische Verlagsanstalt-Europa Verlag. Frankfurt am Main, Wien 1970. 416 s.

Lucio Colletti: Bernstein und der Marxismus der Zweiten Internationale. Europäische Verlagsanstalt. Frankfurt am Main 1971. 80 s.

Anatoli W. Lunatschski: Profile der Revolution. Eingeleitet von Isaac Deutscher. Europäische Verlagsanstalt. Frankfurt am Main 1968. 132 s.

Karl Renner. Eine Bibliographie. Zusammenestellt von Hans Schroth. Eingeleitet von Karl R. Stadler. Europa Verlag, Wien 1970. 152 s.

Jacques Hannak: Karl Renner und seine Zeit. Versuch einer Biographie. Europa Verlag, Wien 1965. 736 s.

Walter Wisshaupt: Wir kommen wieder! Eine Geschichte der Revolutionären Sozialisten Österreichs 1934-38. Vorwort von Bruno Kreisky. Verlag der Wiener Volksbuchhandlung, Wien 1967. 228 s.

Manfred Ackermann: Max Adler, Erzieher zu sozialistischem Denken. — Rede über Otto Bauer. — Julius Braunthal, Ein Leben dem Sozialismus geweiht. Verlag Bund sozialistischer Freiheitskämpfer. Wien 1972. 82 s.

Joseph Buttinger: Das Ende der Massenpartei. Am Beispiel Österreichs. Ein geschichtlicher Beitrag zur Krise der sozialistischen Bewegung. Verlag Neue Kritik. Frankfurt am Main 1972. 672 s.

#### Yderligere litteratur til belysning af spørgsmålet:

Otto Bauer: Eine Auswahl aus seinem Lebenswerk. Mit einem Lebensbild von Julius Braunthal. Wien 1961.

Heinz Fischer (Herausgeber): Zum Wort gemeldet: Otto Bauer. Wien 1968.

Otto Bauer et la Révolution, Textes choisis présentés et annotés par Yvon Bourdet, prefac de Paul F. Lazarsfeld, Etudes et Documentation internationales, Paris 1968.

Otto Leichter: Otto Bauer, Tragödie oder Triumph, Wien 1970.

Norbert Leser: Zwischen Reformismus und Bolschewismus. Der Austromarxismus als Theorie und Praxis. Wien 1968.

Ernst Fischer: Erinnerungen und Reflexionen. Hamburg 1969.

Peter Nettl: Rosa Luxemburg. Köln 1965.

Hans Hautmann: Die verlorene Räterepublik. Am Beispiel der kommunistischen Partei Deutschösterreichs. Wien 1971.

Kurt L. Shell: Jenseits der Klassen. Österreichs Sozialdemokratie seit 1934. Wien 1969.

Otto Leichter: Glanz und Ende der Ersten Republik. Wie es zum Österreichischen Bürgerkrieg kam. Wien 1964.

Viktor Reimann: Zu gross für Österreich, Seipel und Bauer im Kampf um die erste Republik. Wien 1968.

Otto Leichter: Zwischen zwei Diktaturen. Österreichs Revolutionäre Sozialisten 1934-1938. Wien 1968.